

**KAMBAG`ALLIK MUOMMOSINING NAZARIY ASOSLARI
VA USLUBIY YONDASHUVLARI**

Karimova Oybib Xamidovna

O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi

universiteti magistratura talabasi

lady.oybibi@mail.ru

Annotatsiya: Hozirgi vaqtda global ijtimoiy muammo aholining kambag'allik xavfi hisoblanadi. Ishsizlik, iqtisodiy va ijtimoiy beqarorlik, rejalarning qulashibularning barchasi aholining qashshoqlashishiga olib keladi. Kambag'allik holati odamlarga o'z imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga va shuning uchun rivojlanishga imkon bermaydi. Bu mavzu mamlakatimiz rivoji uchun ahamiyatli va dalzarb hisoblanadi.

Аннотация: В настоящее время глобальной социальной проблемой является риск бедности населения. Безработица, экономическая и социальная нестабильность, крах планов – все это ведет к обнищанию населения. Состояние бедности не позволяет людям реализовать свой потенциал и, следовательно, развиваться. Эта тема очень важна и интересна для развития нашей страны.

Abstract: Currently, a global social problem is the risk of poverty. Unemployment, economic and social instability, collapse of plans - all this leads to impoverishment of the population. The state of poverty does not allow people to realize their potential and, Slovenians, to develop. This topic is very important and interesting for the development of our country.

Kalit so'zlar. Kambag'allik, ishsizlik, oziq-ovqat, ehtiyojlar.

KIRISH

Mavzuning dolzarbligi va zarurati: Ushbu masala bo'yicha tadqiqot materiallarini tahlil qilish, birinchidan, kambag'allik global ijtimoiy muammo bo'lib, faol ravishda o'rganilib, butun dunyoda shunga o'xshash xususiyatlarga ega degan xulosaga kelishimizga imkon berdi; ikkinchidan, kambag'allik, aksariyat tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, ma'lum bir maqbul turmush darajasini saqlab turolmaslikdir. Shuning uchun kambag'al oilalar hamma joyda va har doim mavjuddir. Afsuski, boylar qanchalik boy bo'lsa, kambag'allar shunchalik qashshoqlashadi. Bu, ayniqsa, beqaror iqtisodiyoti va jamiyatdagi beqarorligi bilan davlatga tegishli. Uchinchidan, ehtiyoj nafaqat o'ta og'ir sharoitlarda (ishsizlar, qochqinlar, ko'p bolali oilalar, nogironlar, mehnatga layoqatsiz nafaqaxo'rlar va boshqalar), balki inqiroz tarmoqlari va tanqis sohalarning (mudofaa sanoati, mashinasozlik, yengil sanoat, qishloq xo'jaligi, byudjet muassasalari) mehnatga layoqatli ishchilari uchun ham

haqiqatga aylandi.¹ Shuning uchun ham bu mavzu hozirgi globallashuv jarayonida mamlakatimiz uchun dolzarb vazarur deb hisoblanadi

Kambag'allik deganda biz erishilgan o'rtacha ehtiyojlarni qondirish darajasi va aholining ayrim ijtimoiy guruhlari, qatlamlari o'rtasida ularni qondirish imkoniyatlari o'rtasida nomuvofiqlik yuzaga keladigan holatni tushunamiz.² Bu ehtiyojlarning rivojlanmaganligi, ma'naviy va ijtimoiy zararga moddiy ehtiyojlar va ehtiyojlarni qondirish istagi, ijtimoiy aloqalarning buzilishi bilan tavsiflanadi. Bu aholining ayrim guruhlarning moddiy ta'minotining past bo'lishiga, ularning qadriyatlar tizimining o'zgarishiga, maxsus ijtimoiy dunyo va ularning madaniyatining (kambag'allik subkulturasi) shakllanishiga, jamiyatda tasdiqlangan umumiy qabul qilingan, ikkinchisining normal ishlashiga tahdid soladigan turmush tarziga olib keladi.³

Kambag'allikning ikki turi mavjud. Ularning biri mutlaq kambag'allik bo'lsa ikkinchisi nisbiy kambag'allik. Mutlaq kambag'allik insonning biologik omon qolishini ta'minlaydigan hayotiy resurslarga bo'lgan ehtiyoj bilan bog'liq. Biz eng asosiy ehtiyojlarni – oziq-ovqat, uy-joy, kiyim-kechaklarni qondirish haqida gapiramiz. Ushbu turdagi kambag'allik mezonlari odamning yashash vaqti va joyiga bog'liq emas. Insoniyat jamiyati va zamonaviy inson rivojlanishining dastlabki kunlarida iste'mol qilinadigan mahsulotlarning o'ziga xos to'plami sezilarli darajada farq qiladi, ammo har doim odam och yoki to'yganligini aniq baholash mumkin. Shunday qilib, mutlaq kambag'allik mezonlari biologik xususiyatlar bilan bog'liq.

Nisbiy kambag'allik ma'lum bir jamiyatda "normal" deb hisoblangan umumiy qabul qilingan turmush darajasi bilan taqqoslash orqali aniqlanadi. G'arbning rivojlangan mamlakatlarida o'rtacha turmush darajasi rivojlanayotgan mamlakatlarga qaraganda ancha yuqori. Shu sababli, rivojlangan G'arb mamlakatlarida kambag'allik deb hisoblanadigan narsa qoloq davlatlar uchun hashamat deb hisoblanadi. Shunday qilib, masalan, g'arbda nisbatan kambag'allar toifasiga ovqatlanish qiyin bo'lmagan, ammo yuqori darajadagi ehtiyojlarni (ta'lim, madaniy dam olish va boshqalar) qondira olmaydigan odamlar kiradi. Shunday qilib, nisbiy kambag'allik mezonlari ijtimoiy belgilarga asoslanadi va turli davrlarda va mamlakatlarda juda farq qiladi.⁴

Kambag'allik turlarining ushbu asosiy tasnifidan tashqari, boshqa yondashuvlar ham mavjud. Shunday qilib, birlamchi kambag'allik (bular oqilona uy xo'jaligini

¹ http://www.refi.su/help_53.htm.

² http://www.refi.su/help_53.htm

³ Пляскина, Г.Е. Развитие научных представлений о понятии бедность / Г.Е. Пляскина. // Инновационная наука. - 2019. - №9. - Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/razvitie-nauchnyh-predstavleniy-o-ponyatii-bednost>. - 25.04.2019.

⁴ Жмачинский, В.И. Методика оценки уровня жизни населения [Элек

тронный ресурс]. / В.И. Жмачинский, Р.И. Чернева. / - Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/metodika-otsenki-urovnya-zhizni-naseleniya.24.04.2019>.

yuritadigan, ammo yetarli moliyaviy mablag'larga ega bo'lmagan oilalar) va ikkilamchi kambag'allik (yetarli moliyaviy mablag'larga ega bo'lgan, ammo oqilona dehqonchilik tufayli muhtoj bo'lgan oilalar) ajralib turadi.

O'z navbatida, kambag'allikning bir nechta mezonlari obyektiv ravishda mavjud va hozirda mutlaq kambag'allikning uch darajasi aniq ajralib turadi:

1. Kambag'allik, eng chuqur o'tkir kambag'allik(kambag'allik). Mutlaq kambag'allik holatida, eng chuqur kambag'allik-bu yashash uchun fiziologik minimal vositalarga ega bo'lmagan odamlar. Bular to'yib ovqatlanmaslik yoqasida yoki undan tashqarida turganlar. Bugungi sharoitida bunday tomonning shartli ko'rsatkichi rasmiy yashash narxiga kiritilgan eng oddiy oziq-ovqat mahsulotlarining narxi deb hisoblanishi mumkin.

2. Ehtiyoj, o'rtacha kambag'allik; eng oddiy fiziologik ehtiyojlar uchun yetarli mablag'ga ega bo'lgan, ammo ijtimoiy ehtiyojlarni, hatto eng oddiylarini ham qondira olmaydigan aholi guruhlari qamrab oladi. Ushbu guruhlarda odatda muntazam ravishda to'yib ovqatlanmaslik mavjud emas, ammo kiyim va poyabzal yangilanmaydi, davolanish, dam olish va hokazolar uchun mablag' yo'q. Shunday qilib, daromadlari rasmiy yashash darajasidan kam, ammo uning yarmidan yoki uchdan ikki qismidan ko'p bo'lgan odamlar muhtoj bo'lib qoladilar.

3. Xavfsizlik, o'rtacha kambag'allik. Ushbu guruhlarda boshlang'ich ehtiyojlar qondiriladi - ham fiziologik, ham ijtimoiy, ammo qondirilmagan ehtiyojlar yanada murakkab va yuqori bo'ladi. Bunday sharoitda odamlar ozmi-ko'pmi qoniqarli ovqatlanadilar, qandaydir tarzda kiyimlarini yangilaydilar, davolaydilar, dam oladilar.

Iqtisodiy psixologiyada kambag'allikka bo'lgan munosabatni tahlil qilishda kambag'allik sabablarining uch guruhi mavjud:

tarkibiy (javobgarlik hokimiyat organlari zimmasiga yuklanadi);

individualistik yoki shaxsiy (kambag'allik uchun javobgarlik kambag'allarning o'zlariga yuklanadi);

fatalistik (kambag'allikning sababi omad va yomon taqdir yo'qligida ko'rinadi).

XULOSA

Ba'zida kambag'allikning muqobil xususiyatlari ham qo'llaniladi. Ular subyektiv parametrlar yoki shaxsiy baholash asosida o'rnatiladi. Bundan tashqari, mutlaq va nisbiy kambag'allik darajasi birlashtirilishi mumkin. Ushbu usul mutlaq minimumning ahamiyatini hisobga olgan holda uy xo'jaliklarining tengsizligi va nisbiy holatini hisobga olishga imkon beradi, uning ostida hayot shunchaki mumkin emas. Ushbu ikki xususiyatning og'irliklarini aniqlashda, ularni birlashtirganda, iste'mol yoki daromad ma'lumotlaridagi ma'lumotlardan foydalanish mumkin.

Ko'p mamlakatlarda yashash minimumi kambag'allik chegarasi sifatida qaraladi. Kambag'allikni baholashning o'zi statistik funktsiya bo'lib, u uy xo'jaliklarining

farovonligi va tanlangan kambag'allik chegarasini taqqoslashni butun aholi yoki uning ba'zi kichik guruhlar uchun bitta umumiy songa aylantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. ¹ http://www.refi.su/help_53.htm
2. ¹ Пляскина, Г.Е. Развитие научных представлений о понятии бедность / Г.Е. Пляскина. // Инновационная наука. - 2019. - №9. - Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/razvitie-nauchnyh-predstavleniy-o-ponyatii-bednost>. - 25.04.2019.
3. Жмачинский, В.И. Методика оценки уровня жизни населения [Электронный ресурс]. / В.И. Жмачинский, Р.И. Чернева. / - Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/metodika-otsenki-urovnya-zhizni-naseleniya>.24.04.2019